

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY)
Reetta Pietikäinen, asiantuntija

OPH-1027-2018

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry:n lausunto Opetushallitukselle kasvatus- ja ohjausalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon perusteiden luonnoksesta

TPY kiittää mahdollisuudesta lausua kasvatus- ja ohjausalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon perusteiden luonnoksesta. Käynnissä olevat merkittävät yhteiskunnalliset uudistukset ovat entisestään lisänneet osaamisvaateita ja täydennyskoulutustarpeita myös työpajakentällä. Aiempaa joustavampien ja laajempien tutkintojen muodostaminen sekä eri tutkintotasojen välisen jatkumon vahvistaminen on tarkoituksenmukaista. TPY tarkastelee lausunnossaan tutkinnon perusteita **työpajojen asiakaskunnan tarpeisiin vastaamisen, työpajahenkilöstön osaamisen vahvistamisen ja työpajoilla toteutettavan valmennustyön näkökulmasta.**

Työpaja-ammattilaisten osaamisen vahvistamisen tarpeet

Vuonna 2016 työpajoilla työskenteli yhteensä 2 065 ammattilaista, ja heistä ohjaus- ja valmennustehtävissä yhteensä 1455 henkilöä: työvalmentajina työskenteli 904, yksilövalmentajina 426 henkilöä ja etsivinä nuorisotyöntekijöinä yhteensä 125 henkilöä. Lisäksi johto- ja kehittämistehtävissä tai muissa hallintotehtävissä työskenteli yhteensä 332 henkilöä. 44 prosentilla työpajojen henkilöstöstä oli korkeakoulututkinto. Yksilövalmentajista 70 prosentilla oli korkeakoulututkinto, ja johto- ja kehittämistehtävissä työskentelevillä korkeakoulututkinto oli 75 prosentilla. Työvalmentajien pääasiallinen koulutus oli puolestaan toisen asteen ammatillinen tutkinto (67 %). (OKM/AVI, Valtakunnallinen työpajakysely 2016.)

Koulutustaustaan suhteutettuna selkeimmät ammatillisen osaamisen vahvistamistarpeet löytyvät työpajatoiminnan suurimmalta ammattiryhmältä, työvalmentajilta. Nämä tarpeet liittyvät erityisesti **ohjaus-, valmennus- ja kasvatusosaamisen sekä pedagogisen osaamisen lisäämiseen**. Tehtävänkuvat ohjaus- ja valmennustehtävissä työskentelevillä työpaja-ammattilaisilla ovat moninaisia. Ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon työelämävastaavuus työpajakentällä riippuukin toisaalta niin tutkintoa suorittavan taustakoulutuksesta ja työkokemuksesta kuin hänen tehtävänkuvastaan.

Työpajojen asiakaskunnan elämäntilanteet ja tuen tarpeet ovat muuttuneet yhä moninaisemmiksi ja haasteellisemmiksi: monen elämään kytkeytyy erilaisia arjenhallintaan, mielenterveyteen, päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin, oppimiseen ja/tai sosiaalsiin valmiuksiin liittyviä ongelmia. Haastava kohderyhmä edellyttää valmennushenkilöstöltä paitsi kokonaisvaltaista ohjausosaamista myös laaja-alaista palvelujärjestelmän sekä koulutus- ja työmarkkinoiden tuntemusta. Osaamisen lisäämistä on kaivattu erityisesti **dialogisuuden vahvistamiseen valmennuksessa sekä ohjausmenetelmiin ja pedagogisiin taitoihin**.

Kasvatus- ja ohjausalan ammatti- ja erikoisammattitutkinto

TPY keskittyy lausunnossaan työpajatoiminnan kannalta kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinnon tarkoituksenmukaisimpaan osaamisalaan, *ohjauksen osaamisalaan*. Lisäksi lausunnossa kommentoidaan yleisesti ammattitutkinnon valinnaisia tutkinnon osia ja työpajatoiminnan näkökulmasta relevanteinta tutkinnon osaa, *etsivässä työssä toimimista* sekä lyhyesti kasvatus- ja ohjausalan *erikoisammattitutkintoa*.

TPY peilaa perusteita kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalvelujen erikoisammattitutkinnon perusteen luonnoksesta sekä työvalmennuksen erikoisammattitutkinnosta työpajakentältä kerättyihin näkemyksiin, jotka myös ovat relevantteja työpajojen henkilöstön ammatillisen täydennyskoulutuksen kannalta, ja joissa on rinnasteisia sisältöjä ja tavoitteita suhteessa kasvatus- ja ohjausalan tutkintoihin.

TPY:n mielestä on hyvä, että kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon sisällöissä on vältetty päällekkäisyyksiä, ja myös työpajakentän näkökulmasta ne on suunnattu erityyppisissä tehtävissä työskenteleville: ammattitutkinto vahvistaa tarkoituksenmukaisesti käytännön ohjaustehtävissä työskentelevien osaamista ja erikoisammattitutkinto suunnittelu- ja kehittämistehtävissä työskentelevien osaamista. TPY katsoo, että molemmat tutkinnot soveltuvat työpaja-ammattilaisten osaamisen vahvistamiseen.

TPY pitää tärkeänä, että ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaminen **rakennetaan joustavaksi, jotta tutkinnon osien valitseminen myös muista perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta on jouhevasti mahdollista**. Työpajavalmentajien kannalta relevantteja kokonaisuuksia voi muodostua esimerkiksi valitsemalla osia kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalveluiden erikoisammattitutkinnon työvalmennuksen osaamisalasta.

Ohjauksen osaamisala

Työpajoilla toteutettavan valmennustyön näkökulmasta *ohjauksen osaamisalan* sisältö on monipuolinen ja työpajahenkilöstön ohjausosaamiseen liittyviä osaamistarpeita tukeva. Hyvää on kohdennus ohjauksellisudessa, kasvatuksellisuuudessa ja ohjausmenetelmissä sekä tavoitteellisen ohjausprosessin kokonaisuudessa. Ne mahdollistavat kaivatun käytännön valmennusosaamisen vahvistamisen.

TPY näkee ohjauksen osaamisalan sisällöissä ja painotuksissa työpajakentän näkökulmasta joitakin kehittämistarpeita. On hyvä, että ohjausosaamista vahvistetaan tavoitteellisesti sekä yksilö- että ryhmätasolla. Tämän lisäksi **mukana tulisi kuitenkin olla myös yhteiskunnallinen ja rakenteellinen taso**, jolloin kyse olisi **tie-topohjan vahvistamisesta** liittyen esimerkiksi syrjäytymiseen, ulkopuolisuuteen, työttömyyteen ja eriarvoistumiseen yhteiskunnallisina ilmiöinä, osallisuuteen ja sosiaaliseen vahvistumiseen sekä työmarkkinoiden ja työelämän murrokseen. Vaihtoehtoisesti nämä sisällöt voitaisiin **yhdistää yhteiseen pakolliseen tutkinnon osaan**. TPY tuo esille, että jo työelämässä mukana olevilla on jo verraten vahva osaamisperusta ammatilliseen toimintaan ja työelämäosaamiseen liittyen, ja nyt pakollisen tutkinnon osan sisällöt ovat varsin yleisluontoisia.

Työpajojen valmennustyön näkökulmasta keskeisin tutkinnon osa on *osaamisen ja työllistyvyyden ohjaus*. TPY:n mielestä on hyvä, että tutkinnon osassa on vahvasti mukana sekä yksilöohjaus- ja ryhmätyömenetelmät että monialainen yhteistyö. Nämä kaikki ovat olennaisia kokonaisuuksia työpajatoiminnan kannalta, ja niiden voi katsoa vahvistavan tarkoituksenmukaisesti kokonaisvaltaista ja monialaista ohjausosaamista.

TPY nostaisi tutkinnon osan sisällä **ammattitaitovaatimusten tasoiseksi kokonaisuudeksi koulutusjärjestelmä- ja työmarkkinatietouden**, joka kuuluu tällä hetkellä *opiskelija ohjaa asiakkaan osaamista ja työllistyvyyttä asiakaslähtöisesti* -kokonaisuuteen vain yhtenä hyväksytyyn suorituksen kriteerinä. Asiakaslähtöinen osaamisen ja työllistyvyyden ohjaaminen ja asiakkaan tukeminen koulutus- ja työmarkkinapoluilla kuitenkin edellyttävät laajaa tietämystä koulutus- ja työmarkkinoista.

Relevantti tutkinnon osa työpajatoimijoille on myös *oman toiminnan ohjaus eri ikävaiheissa*. Tutkinnon osassa erityisen hyvää on menetelmäosaamisen vahvistaminen yksilö- ja ryhmäohjauksessa sekä vertaisohjauksen ja monialaisen verkostoyhteistyön huomioiminen. Toisaalta tutkinnon osan sisällöt ovat varsin yleisluontoisia, ja osaamisen ja työllistyvyyden ohjauksen tutkinnon osa vaikuttaa laajemmalla kokonaisuudelta. Työpajatoiminnassa toteutettavan valmennustyön näkökulmasta **yksilöohjauksen menetelmäosuutta voisi laajentaa ja monipuolistaa**.

Myös tutkinnon osa *lapsen ja nuoren suojelu kasvatus- ja ohjaustyössä* pitää sisällään työpajatoiminnan kannalta tarkoituksenmukaisia kokonaisuuksia, vaikka siinä onkin työpajojen kohderyhmästä poiketen vahvasti myös lasten näkökulma. Kuitenkin lastensuojelun jälkihuollon piiriin kuuluvia nuoria on runsaasti työpajoilla. Työpajakentän näkökulmasta on toivottavaa, että **nuorten ja nuorten aikuisten näkökulma on tutkinnon osassa riittävän vahvasti esillä**. Tutkinnon osan sisällöissä työpajatoiminnan näkökulmasta erityisen relevantteja sisältöjä ovat mm.: terveiden elämäntapojen tukeminen – jossa olennaista on nostaa esille elämäntaitojen kehittyminen – nuorisorikollisuuden ehkäiseminen, päihdeongelmien ja riippuvuuksien huomiointi sekä mielenterveyttä koskevien tietojen ja taitojen hyödyntäminen.

Valinnaiset tutkinnon osat / etsivässä työssä toimiminen

Valinnaisista tutkinnon osista työpajatoiminnan kannalta keskeisin on *etsivässä työssä toimiminen*. TPY pitää tärkeänä, että etsivä työ on mukana ammattitutkinnossa, sillä etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat osa samaa palvelujatkumoa ja niillä on monia yhteisiä tavoitteita. Yli puolet työpajoista myös toteuttaa etsivää nuorisotyötä.

Tutkinnon osa kuvastaa etsivän työn eetosta, ja mukana ovat työn olennaiset sisällöt. TPY:llä on joitakin konkreettisia sisällöllisiä tarkennusehdotuksia tutkinnon osaan. Ammattitaitovaatimuksissa tulisi olla **etsivän työn arvojen ja eetoksen tunteminen**. Tämä vahvistaisi työhön liittyvää tietopohjaa ja tukisi kokonaisvaltaisesti ammatillista otetta.

Kokonaisuudessa *opiskelija toteuttaa etsivää työtä asiakkaiden kanssa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti* hyväksytyyn suoritukseen kriteereissä tulisi jakaa kahteen osaan verraten laaja kahdeksas kohta: **”ohjaa asiakasta tarvittaviin palveluihin ja tunnistaa oman roolinsa suhteessa muihin palveluntarjoajiin”** ja **”ohjaa asiakasta häntä kiinnostaviin työ- opiskelu-, ja harrastusmahdollisuuksiin”**. Etsivän työn arjessa olennaista on toteuttaa monialaista yhteistyötä, mutta tuntee myös oman työn rajat, ja tämä on tarkoituksenmukaista tuoda selvästi esille. Lisäksi yhdeksänteen kohtaan tulisi lisätä olennainen sana ”tarvittaessa”: **”tukee nuorta asiakasta itsenäistymisessä ja tarvittaessa kotoa pois muuttamisessa”** – sillä työn tavoitteena kuitenkin ole saada nuoria muuttamaan pois kotoa. Kokonaisuudessa *opiskelija käsittelee asiakkaaseen liittyviä tietoja asianmukaisesti* kolmatta kohta *”toimii nuorisolain mukaisen oma-aloitteisen ilmoitusoikeuden mukaan”* tulee tarkentaa: mitä sillä käytännössä tarkoitetaan? Kokonaisuuden *opiskelija tekee etsivään työhön kuuluva monialaista yhteistyötä* kuudes kohta tulee muuttaa muotoon: **”toimii asiakkaan tukena palveluihin haakeutumisessa ja niihin kiinnittymisessä”** – sillä kohderyhmään kuuluvien asiakkaiden haasteena on usein juuri palveluihin pysyvämmiin kiinnittyminen.

Valinnaiset tutkinnon osat / yleisesti

Työpajakentän näkökulmasta valinnaisena tutkinnon osana tulisi olla **validointiprosessin kokonaisuus. Eli oppimisympäristöajattelu, osaamisen kertymisen tunnistaminen non-formaaleissa oppimisympäristöissä (opinnollistaminen) sekä yhteistyö koulutuksen järjestäjien kanssa osaamisen tunnustamisen tukemisessa**. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustamisen tukeminen vahvistavat ohjaustyön vaikuttavuutta ja edistävät koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumista. Työpajakentällä osaamisen tunnistamisen toteuttaminen vaihtelee, ja validointiprosessiin liittyvä koulutustarve on merkittävä.

Työpajatoimijat kaipaavat myös pedagogisten lähestymistapoihin ja erityispedagogiikan perusteisiin ja menetelmiin liittyvän tietämyksen vahvistamista. Työpajakentän näkökulmasta tarkoituksenmukaista olisikin **erityispedagogiikan perusteisiin ja menetelmiin** liittyvä valinnainen tutkinnon osa. Työpajakentällä kyse on tarpeesta vahvistaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien ja monialaista tukea tarvitsevien kanssa työskentelevän ohjaushenkilöstön pedagogisia valmiuksia.

Kasvatus- ja ohjausalan erikoisammattitutkinto

TPY katsoo, että kasvatus- ja ohjausalan erikoisammattitutkinto on tarkoituksenmukaisesti suunnattu suunnittelu- ja kehittämis- ja johtotehtävissä työskentelevien osaamisen vahvistamiseen ja on hyödynnettävissä työpajakentällä. Kaikki kolme valinnaista tutkinnon osaa ovat sovellettavissa työpajatoimintaan. Tavoitteellisen ja jatkuvan kehittämistyön näkökulmasta *kasvatus- ja ohjaustyön menetelmien kehittämisessä* tulisi kuitenkin olla vahvemmin **menetelmien innovointi ja edelleen kehittäminen**. Työpajatoiminnan kehittämisen kannalta mukaan tulisi myös saada **ohjaustyön tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden seuranta ja arviointi**. Toiminnan tulosten ja vaikutusten todentaminen on entistä tärkeämpää, kun toimintaympäristö ja palvelurakenteet ovat murroksessa ja toimintaan kohdentuu uudenlaisia rahoituspaineita.